

Konrad Czernichowski

Uniwersytet Wrocławski

UDZIAŁ KAMERUŃSKICH ROLNIKÓW W SPRAWIEDLIWYM HANDLU NA PRZYKŁADZIE SPÓŁDZIELNI W GASCHIDZE

Streszczenie: Artykuł w skrócie przedstawia założenia Sprawiedliwego Handlu, ruchu mającego na celu poprawę standardu życia producentów i ich rodzin w krajach rozwijających się. Następnie zderza to z bilansem korzyści jednej z kameruńskich spółdzielni, współpracujących z tym ruchem. Scharakteryzowany też został Kamerun oraz rynek bawełny, której jest on producentem i eksporterem.

Słowa kluczowe: Kamerun, Sprawiedliwy Handel, bawełna, spółdzielczość.

*Ceny są tak niskie, że powodują kryzys.
Jest wprawdzie nadzieja, że po kilku latach
znowu popyt zrównoważy się z podażą,
ale dewastacja, która w tym czasie nastąpi,
jest moralnie nie do przyjęcia.*

Prof. John M. Talbot, 2001 r.¹

1. Wprowadzenie

Sprawiedliwy Handel (ang. *Fair Trade*), ruch rozwijający się w Europie Zachodniej i Stanach Zjednoczonych od 60 lat, znajduje coraz więcej zwolenników także w Polsce. Jego głównym założeniem jest poprawa sytuacji drobnych producentów w krajach globalnego Południa. W polskiej literaturze brakuje jednak analiz dotyczących realnego wpływu Sprawiedliwego Handlu na poziom życia najuboższych mieszkańców Ziemi.

W niniejszym artykule rozpatrzony zostanie przypadek spółdzielni w Gaschidze w północnym Kamerunie, wspieranej przez ruch Fair Trade od 2006 r. Tekst powstał w wyniku skrzyżowania się zainteresowań naukowych autora Sprawiedliwym Handlem, rozwojem społeczno-gospodarczym krajów afrykańskich oraz rozmów przepro-

¹ Cyt. za: *Co kto myśli*, http://www.sprawiedliwyhandel.pl/web/guest/home/-/journal_content/56/10758/17177 [15.03.2010].

wadzonych z zarządem wymienionej spółdzielni w lutym 2010 r., popartych własnymi obserwacjami, poczynionymi podczas miesięcznego pobytu w Kamerunie.

2. Założenia Sprawiedliwego Handlu

Aby móc ocenić wpływ Sprawiedliwego Handlu na sytuację życiową rolników w Gaschidze, niezbędne wydaje się poznanie założeń tego międzynarodowego ruchu. Organizacja zrzeszająca międzynarodowe stowarzyszenia Sprawiedliwego Handlu FINE definiuje go następująco²:

Sprawiedliwy Handel jest to partnerstwo w handlu, opierające się na dialogu, przejrzystości i szacunku, które dąży do większej równości w handlu międzynarodowym. Przyczynia się do zrównoważonego rozwoju przez oferowanie lepszych warunków handlowych dla zmarginalizowanych producentów i pracowników, szczególnie na Południu. Organizacje Sprawiedliwego Handlu (wspierane przez konsumentów) aktywnie angażują się we wspieranie producentów, podnoszenie świadomości i kampanie na rzecz zmian zasad i praktyki konwencjonalnego handlu międzynarodowego.

Podstawową zasadą jest zatem nawiązywanie relacji handlowych organizacji Sprawiedliwego Handlu (FTO, ang. *Fair Trade Organizations*) ze spółdzielniami zrzeszającymi drobnych producentów, które poddają się kontroli pod kątem określonych standardów, co się wiąże ze stosowaniem naturalnych środków produkcji, ochroną środowiska, niewykorzystywaniem dzieci czy przestrzeganiem prawa pracy. Organizacje FTO skupione są w takich federacjach, jak Światowa Organizacja Sprawiedliwego Handlu (WFTO, ang. *World Fair Trade Organization*)³, Europejska Sieć Sklepów Świata (NEWS!, ang. *Network of European Worldshops*), Europejskie Stowarzyszenie Sprawiedliwego Handlu (EFTA, ang. *European Fair Trade Association*). Organizacje te prowadzą audyt i monitorują członków pod kątem respektowania zasad Sprawiedliwego Handlu.

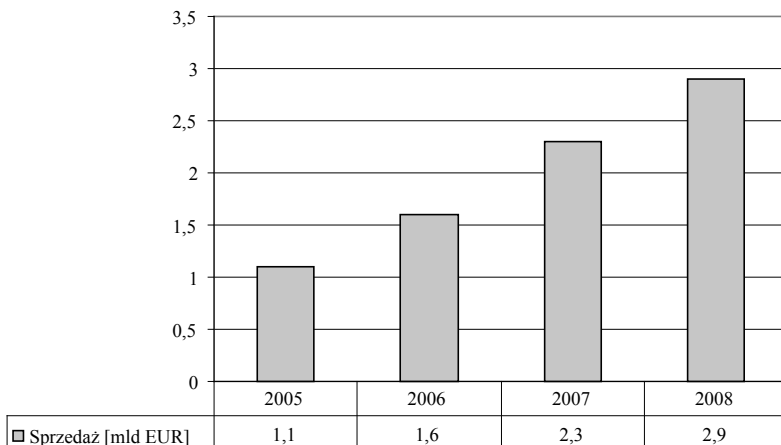
Certyfikacją produktów zajmuje się natomiast Międzynarodowa Sieć Certyfikujących Organizacji Sprawiedliwego Handlu (FLO, ang. *Fairtrade Labelling Organizations International*). Przedsiębiorstwa, które wprowadzają na rynek towary opatrzone znakiem „Fairtrade”, obciążone są opłatą za korzystanie z niego. Platformą skupiającą te cztery zrzeszenia jest FINE (od pierwszych liter skrótowców FLO, IFAT, NEWS! i EFTA).

² *Definicje, kryteria i standardy*, http://www.sprawiedliwyhandel.pl/web/guest/definicje/-/asset_publisher/tT3C/content/definicja-i-cele-sprawiedliwego-handlu?redirect=%2Fweb%2Fguest%2Fdefinicje [21.03.2010].

³ Dawniej: Międzynarodowa Federacja Alternatywnego Handlu (IFAT, ang. *International Federation for Alternative Trade*). Jak na razie, jedynym członkiem WFTO w Polsce jest Polskie Stowarzyszenie Sprawiedliwego Handlu „Trzeci Świat i My” z siedzibą w Gdańsku, będące też współzałożycielem Koalicji Sprawiedliwego Handlu, działającej od 2009 r. i zrzeszającej obecnie 11 organizacji członkowskich: *Koalicja Sprawiedliwego Handlu*, http://fairtrade.org.pl/s16_koalicja.html [15.03.2010].

Działając w ramach Sprawiedliwego Handlu, spółdzielnie drobnych rolników uzyskują korzystniejsze warunki kontraktu niż te oferowane im na zasadach komercyjnych przez wielkie koncerny spożywcze. Produkcja do 50% jest przedpłacana z góry, minimalną cenę ustala się na poziomie stałym, nie niższym od rynkowego, na dłuższy okres, co zabezpiecza rolników przed stratami spowodowanymi załamaniem rynku światowego. Drobni producenci uzyskują również premię socjalną w wysokości 10% sprzedaży. Jest ona przeznaczana na lokalne projekty rozwojowe⁴.

Ustalenie ceny na wyższym poziomie jest możliwe dzięki oferowaniu konsumentom produktów wyższej jakości, dzięki własnej mniej kosztochłonnej dystrybucji oraz redukcji liczby pośredników. Łańcuch dystrybucji w handlu konwencjonalnym zawiera przeciętnie 30 pośredników. Każdy z nich ma swój mniejszy lub większy udział w cenie finalnego produktu. Początkowe ogniwa zyskują najmniej i tak rolnik otrzymuje ok. 3 proc. ceny ostatecznej. W Sprawiedliwym Handlu ten łańcuch zredukowany jest zazwyczaj do 4-6 ogniw: spółdzielni, eksportera (nieraz także przetwórci), importera (w Polsce pojawia się tu dodatkowe ogniwo w postaci krajowych organizacji Sprawiedliwego Handlu, które – na razie – nie sprowadzają towarów bezpośrednio z krajów rozwijających się) i sklepu detalicznego. Dzięki takiemu skróceniu łańcucha dostaw udział farmera w ostatecznej cenie może wzrosnąć nawet do 48%⁵.

Rys. 1. Światowe obroty certyfikowanymi towarami Sprawiedliwego Handlu (2005-2008)

Źródła: K. Czernichowski, *Koncepcja handlu sprawiedliwego*, [w:] J. Rymarczyk, M. Niemiec (red.), *Współczesne tendencje w handlu międzynarodowym*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2007, s. 366; *BioFach and Vivanness: Organic + Fair is Theme of the Year 2010*, http://www.organic-market.info/web/Europe/Germany/Organic_Fair/220/228/0/5844.html [22.03.2010].

⁴ E-mail od Tadeusza Makulskiego, prezesa Polskiego Stowarzyszenia Sprawiedliwego Handlu „Trzeci Świat i My”, otrzymany 22.03.2010 r.

⁵ „Młodzi światu” 2008, nr 2, s. 7. Inni wskazują, że ten udział może wynosić zaledwie 10%: J. Spendel, *Unfair Fair Trade*, http://globalizacja.org/download/Unfair_Fair_Trade.doc [15.03.2010].

W 2008 r. obroty certyfikowanymi produktami Sprawiedliwego Handlu (głównie żywnością i kwiatami) na świecie wyniosły 2,9 mld EUR i systematycznie rosną (zob. rys. 1). Szacuje się, że kolejne 1,8 mld EUR stanowiła sprzedaż towarów niecertyfikowanych⁶. Chodzi przede wszystkim o żywność, wyroby bawełniane i rękodzielnicze.

Sprawiedliwy Handel ma także swoich krytyków. Zarzuca mu się głównie:

- zakłócanie wolnego rynku przez sztuczne windowanie cen;
- selektywne wykorzystywanie znaku Sprawiedliwego Handlu przez niektóre korporacje znane z wyzysku rolników w celu poprawy swojego wizerunku;
- wciąż zbyt niski udział rolników w ostatecznej cenie⁷;
- drogi proces certyfikacji wyrobów i producentów;
- bardzo ograniczony krąg beneficjentów (w przypadku rynku kawy Sprawiedliwy Handel obejmuje zaledwie 2,7% farmerów).

Poza pierwszym argumentem pozostałe są po części prawdziwe. Zarzucanie stosowania chwytów PR przedsiębiorstwom międzynarodowym, takim jak Procter&Gamble, Starbucks, Dunkin' Donuts, Nestlé, które w legalny sposób uzyskują certyfikaty „Fairtrade” dla swoich wybranych wyrobów, jest uzasadnione o tyle, że wprowadzając na rynek produkty o pochodzeniu etycznym, których wartość nie przekracza 2% ich przychodów, próbują się przedstawiać opinii publicznej w korzystnym świetle mimo stosowania nieraz agresywnej polityki wobec krajów ubogich⁸.

Problem sprawiedliwego podziału zysków między odbiorców, pośredników a rolników jest na tyle skomplikowany, że wymagałby odrębnego artykułu. Podział ten zależy bowiem od produktu. Jeżeli rolnik sprzedaje do Europy nieprzetworzone ziarno lub nieobrane owoce kawy, to zrozumiałe wydaje się, że wysoka będzie wartość dodana na etapie produkcji w kraju rozwiniętym. Do tego doliczyć jeszcze należy koszty opakowania, transportu, dystrybucji). Z pewnością istnieją jednak pewne koszty, które dałoby się zmniejszyć. Koszty certyfikacji na przykład, choć są konieczne (aby konsument miał pewność co do gwarancji udzielanych mu przez importera), podrażają produkt, czyniąc go niedostępnym dla dużego segmentu rynku. Ma to szczególne znaczenie przy niewielkiej skali produkcji.

Bezspornie też zakres Sprawiedliwego Handlu wciąż jest niski. Są to wyzwania stojące przed ruchem na najbliższe dekady. Zwiększaniu tego zasięgu służyć mają między innymi uregulowania prawne, wprowadzające do systemu zamówień publicznych w Unii Europejskiej kryteria etycznego pochodzenia towarów⁹. Jednakże osób fizycznych do zakupu zmusić nie można. Stosuje się więc kampanie spo-

⁶ Obliczenia własne na podstawie: *BioFach and Vivaness: Organic + Fair is Theme of the Year 2010*, http://www.organic-market.info/web/Europe/Germany/Organic_Fair/220/228/0/5844.html [22.03.2010].

⁷ J. Spendel, wyd. cyt.

⁸ K. Czernichowski, *Koncepcja handlu sprawiedliwego*, [w:] J. Rymarczyk, M. Niemiec (red.), *Współczesne tendencje w handlu międzynarodowym*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2007, s. 358-368.

⁹ K. Szmukała w rozmowie z Wojciechem Ziębą, *Nasz biskup nie pije Nescafé*, „My a Trzeci Świat” 1998, nr 8, s. 1.

łeczne, które zasadniczo spotykają się z pozytywnym odbiorem społeczności lokalnych. Przyznano już status „Miasta Sprawiedliwego Handlu” (ang. *Fairtrade Towns*) ok. 760 miejscowościom¹⁰. Sprawiedliwy Handel to stosunkowo nowa tendencja na rynku światowym. Zrozumiałe więc, że nie obejmuje on wszystkich zainteresowanych producentów rolnych. Jednak gdyby nawet Sprawiedliwy Handel uzyskał swój poziom nasycenia rynkowego i wzrost jego popularności uległby zahamowaniu, to z pewnością trzeba by go ocenić pozytywnie ze względu na poprawę standardu życia części farmerów, bez względu na to, jak duża byłaby to część.

Trudno się natomiast zgodzić z pierwszym zarzutem. Średnio wyższa cena ma swoje uzasadnienie. Wynika ze specyfiki rynku docelowego: produkty charakteryzują się wyższą jakością, wyprodukowane zostały bez użycia konserwantów i zwykle posiadają certyfikację ekologiczną. Są ponadto ukierunkowane na bardziej świadomych konsumentów, skłonnych zapłacić więcej także za przekonanie, że otrzymywana przez producentów płaca jest sprawiedliwa, a tego nie zapewnia zakup produktu masowego. Jeżeli dla kogoś te atuty nie są istotne, to pozostaje mu szeroki asortyment towarów tańszych. Natomiast jeśli konsument wybiera artykuł Sprawiedliwego Handlu, to znaczy, że akceptuje wyższą cenę.

3. Krótka charakterystyka Kamerunu

Penetracja Kamerunu przez Europejczyków rozpoczęła się pod koniec XV w. W roku 1884 stał się on posiadłością niemiecką¹¹. Od tego czasu rozwój gospodarczy kraju zaczął przyspieszać (budowano drogi, mosty). Niemcy do dziś są tu pozytywnie postrzegani – przeciwnie niż Francuzi, w których ręce (oraz Brytyjczyków) kraj ten przeszedł w 1916 r. Po I wojnie światowej Kamerun stanowił terytoria mandatowe Ligi Narodów, a po 1945 r. terytoria powiernicze ONZ (większa część przypadła Francji, a mniejsza, zachodnia, Wielkiej Brytanii)¹².

W 1961 r. z połączenia całej części francuskiej i południowej części brytyjskiej powstała republika związkowa o powierzchni 475,4 tys. km². Prezydentem tego dziewiętnastomilionowego kraju¹³ jest od 1982 r. Paul Biya (z przerwą w latach 1984-1992)¹⁴.

Kamerun jest członkiem wielu organizacji międzynarodowych. Do najważniejszych można zaliczyć: Organizację Narodów Zjednoczonych (ONZ), ONZ ds. Rozwoju Przemysłowego (UNIDO, ang. *United Nations Industrial Development*

¹⁰ E-mail od Tadeusza Makulskiego, prezesa Polskiego Stowarzyszenia Sprawiedliwego Handlu „Trzeci Świat i My”, otrzymany 22.03.2010 r.

¹¹ Ph. Gardner, A. Scott, M.S. Rohan, A. Shackleton, *Geografia państw świata*, MUZA, Warszawa 1996, s. 314.

¹² *Encyklopedia PWN*, t. I, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 567.

¹³ *Cameroon*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cm.html> [16.03.2010].

¹⁴ Ph. Gardner, A. Scott, M.S. Rohan, A. Shackleton, wyd. cyt., s. 314.

Organization)¹⁵, ONZ ds. Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO, ang. *United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*), ONZ ds. Wyżywienia i Rolnictwa (FAO, ang. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*), Światową Organizację Zdrowia (WHO, ang. *World Health Organization*), Fundusz Narodów Zjednoczonych na rzecz Dzieci (UNICEF, ang. *United Nations Children's Fund*), Konferencję Narodów Zjednoczonych ds. Handlu i Rozwoju (UNCTAD, ang. *United Nations Conference on Trade and Development*), Światowy Program Żywnościowy (WFP, ang. *World Food Programme*), Międzynarodowy Fundusz Walutowy, Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju (Banku Światowego), Międzynarodową Organizację Pracy (ILO, ang. *International Labour Organization*)¹⁶, Światową Organizację Handlu (WTO, ang. *World Trade Organization*), Międzynarodową Agencję Energii Atomowej (IAEA, ang. *International Atomic Energy Agency*), Organizację Konferencji Islamskiej (OCI, fr. *Organisation de la Conférence Islamique*)¹⁷, Unię Afrykańską, Wspólnotę Gospodarczą Państw Środkowoafrykańskich (CEEAC, fr. *Communauté Economique des Etats de l'Afrique Centrale*), Wspólnotę Gospodarczą i Monetarną Afryki Środkowej (CEMAC, fr. *Communauté Economique et Monétaire de l'Afrique Centrale*). CEEAC stanowi strefę wolnego handlu, a CEMAC – unię monetarną ze wspólną walutą: środkowoafrykańskim frankiem CFA (fr. *Communauté Financière Africaine*)¹⁸, Stowarzyszenia Afrykańskich Producentów Ropy Naftowej (APPA, fr. *Association des Producteurs de Pétrole Africains*)¹⁹.

Kraj cechuje się klimatem równikowym wybitnie wilgotnym (na północy – podrównikowym suchym). W porze deszczowej opady są bardzo obfite. Roczna suma opadów wynosi 1555 mm. Podstawę gospodarki stanowi rolnictwo. Uprawia się kakaowce, kawowce, kauczukowce, bawełnę, palmy olejowe, orzeszki ziemne, sorgo, proso, ryż, maniok, bataty, pochrzyn, kukurydzę, fasolę, trzcinę cukrową, tytoń²⁰ i wiele rodzajów owoców. Hoduje się owce²¹, kozy, bydło, osły, drób. Wielu Kameruńczyków żyje z rybołówstwa. Szczególnie jest ono rozwinięte nad jeziorami Czad, Lagdo, Bamendjin i Mbakaou oraz rzekami Nkami, Wouri, Chari czy Logone²². Na północy kraju przeważają sawanny, a na południu lasy tropikalne. Pozyskuje się głównie heban i mahon²³.

¹⁵ *Member States*, <http://www.unido.org/index.php?id=o3359> [16.03.2010].

¹⁶ M. Kuete, A. Melingui, J. Mounkam, J. Nguoghia, D. Nofiele, *Nouvelle Géographie* 3e, EDICEF, Vanves 1993, s. 69.

¹⁷ *Kamerun*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4169065> [16.03.2010].

¹⁸ K. Czernichowski, *Procesy integracyjne w krajach Afryki Subsaharyjskiej i ich efekty społeczno-ekonomiczne*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2008, s. 119-188.

¹⁹ M. Kuete, A. Melingui, J. Mounkam, J. Nguoghia, D. Nofiele, wyd. cyt., s. 69.

²⁰ Tamże, s. 116.

²¹ Ph. Gardner, A. Scott, M.S. Rohan, A. Shackleton, wyd. cyt., s. 314.

²² M. Kuete, A. Melingui, J. Mounkam, J. Nguoghia, D. Nofiele, wyd. cyt., s. 114.

²³ Ph. Gardner, A. Scott, M.S. Rohan, A. Shackleton, wyd. cyt., s. 314.

4. Działalność spółdzielni w Gaschidze

Gaschiga to wieś położona 17 km na północny zachód od Garoui (stolicy Prowincji Północnej), niedaleko granicy z Nigerią. Na północy kraju uprawia się głównie bawełnę, ryż, pochrzyn, sorgo, kukurydzę i fasolę. Hoduje się zwłaszcza osły, bydło, kozy i drób.

W miejscowości działają dwie spółdzielnie współpracujące ze Sprawiedliwym Handlem: Gaschiga-Giziga i Gaschiga-Fulbe. Giziga i Fulbe to dzielnice Gaschigi, zamieszkiwane głównie przez ludy o tych samych nazwach (z tym, że w Polsce Fulbe określa się jako Fulanie). Niniejsza część artykułu dotyczy spółdzielni Gaschiga-Giziga, powstałej w 1977 r.

Rolnicy w niej zrzeszeni uprawiają kukurydzę, fasolę i bawełnę. Ceny, jakie uzyskują oni za te produkty, przedstawia tab. 1. Fasolę i bawełnę sprzedają, natomiast kukurydzy wystarcza tylko do celów własnych.

Tabela 1. Aktualne ceny uzyskiwane przez rolników Gaschigi

Produkt	Jednostka	Cena we frankach	Cena w euro
Kukurydza	100 kg	12 000	18,29
Fasola	100 kg	18 000	27,44
Bawełna (najwyższa jakość)	1 kg	195	0,30
Bawełna (druga jakość)	1 kg	185	0,28

Źródło: opracowanie i obliczenia własne na podstawie wywiadu przeprowadzonego z zarządem spółdzielni Gaschiga-Giziga w Gaschidze 8.02.2010 r.

Spółdzielnia współpracuje ze Sprawiedliwym Handlem od 2006 r. w dziedzinie produkcji bawełny pierwszej jakości. Organizacja Sprawiedliwego Handlu kredytytuje działalność spółdzielni. Do podstawowej ceny 195 franków środkowoafrykańskich doliczana jest kwota 63 FCFA. Na tym jednak nie koniec. Za każdy kilogram sprzedanej bawełny najwyższej jakości spółdzielnia otrzymuje premię socjalną w wysokości 25 FCFA. Biorąc pod uwagę, że w 2008 r. sprzedano 134 t bawełny, spółdzielnia otrzymała 3,35 mln FCFA. O wykorzystaniu premii socjalnej decydują wszyscy członkowie na zebraniu. W tym przypadku postanowiono wybudować biuro oraz zakupić 2 młyny do kukurydzy.

Zarząd spółdzielni stanowią: przewodniczący, wiceprzewodniczący, księgowy, skarbnik, sekretarz, radca i agent ds. zrównoważonego handlu. Są oni zadowoleni ze współpracy ze Sprawiedliwym Handlem. Raz w roku odbywa się spotkanie z przedstawicielem organizacji, który przyjeżdża na inspekcję. W zebraniu – poza spółdzielnią Gaschiga-Giziga – biorą udział jeszcze trzy inne: Gaschiga-Fulbe, Toro (miejscowość oddalona o 18 km na północny wschód od Gaschigi) i Bangli (miejscowość oddalona o 36 km od Gaschigi).

5. Specyfika rynku bawełny

Funt bawełny 19 marca 2010 r. kosztował 0,867 USD²⁴, co w przeliczeniu na 1 kg daje 1,91 USD. Tymczasem SODECOTON, firma działająca w Prowincji Północnej i Dalszej Północnej²⁵ (fr. *Province de l'Extrême-Nord*), płaci rolnikom za kilogram najwyższej jakości bawełny 195 FCFA, czyli 0,2973 EUR, co – przy obecnym kursie walut – odpowiada 0,40 USD. To przeszło czterokrotnie mniej niż wynosi cena światowa. Przy uwzględnieniu premii Sprawiedliwego Handlu jest to 0,59 FCFA. Potwierdza się więc zarzut zbyt niskiego udziału rolnika w końcowej cenie produktu. Na pytanie, dlaczego – zgodnie z zasadami Sprawiedliwego Handlu – rolnicy nie otrzymują różnicy kompensującej tę dysproporcję, do 22.03.2010 r. nie otrzymałem odpowiedzi od FLO.

Odrębny problem stanowią subsydia do produkcji bawełny, stosowane zarówno przez Unię Europejską (beneficjentami są rolnicy hiszpańscy i greccy²⁶), jak i Stany Zjednoczone. Kamerunu nie stać na tego typu dopłaty, przez co nie może konkurować z dotowanymi rolnikami w krajach wysoko rozwiniętych, którzy w dodatku mają zapewnioną dobrą irygację ziemi oraz wysoki stopień zmechanizowania produkcji²⁷. Co więcej, walutą kontraktów na bawełnę jest dolar amerykański, który nieustannie ulega deprecjacji względem euro²⁸. Obniża to konkurencyjność cenową bawełny kameruńskiej ze względu na sztywne powiązanie franka środkowoafrykańskiego z euro.

6. Wnioski końcowe

Z przedstawionej w artykule analizy wynika, że ruch Sprawiedliwy Handel nie byłby potrzebny do zapewnienia rolnikom godnych warunków życia, gdyby na świecie zagwarantowany był wolny handel. Cena bawełny kształtowałaby się wówczas swobodnie. Wymagałoby to całkowitego zniesienia subsydiów do niej w krajach rozwiniętych. Kampania na rzecz osiągnięcia tego celu także może stanowić zadanie dla Sprawiedliwego Handlu.

Przy braku warunków swobody wymiany towarowej na świecie Sprawiedliwy Handel odgrywa bardzo ważną rolę w podnoszeniu poziomu życia rodzin rolników

²⁴ *Cotton Outlook*, <http://www.cotlook.com/> [19.03.2010].

²⁵ F.J. Bessem, *SODECOTON (Société de développement du coton du Cameroun)*, <http://musiques-afrique.com/geo/sdcc.html> [19.03.2010].

²⁶ K. Czernichowski, *Polityka Unii Europejskiej wobec krajów rozwijających się w kontekście przystąpienia do niej Polski*, [w:] B. Fiedor, J. Rymarczyk (red.), *Ekonomia i Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze 12*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2006, s. 125.

²⁷ *Sodecoton guarantees bumper crop*, <http://summitreports.com/cameroon/sodecoton.htm> [19.03.2010].

²⁸ D.P. Folefack, C. Klassou, J. Enam, *Price adjustments to cotton crisis in Cameroun: Factors and consequences of farmers' adaptations*, „Cotton Policies” 2009, nr 1.

w Gaschidze. Są oni zadowoleni z tej współpracy. Wprawdzie ich zarobek nadal jest niski w porównaniu z tym, jak się kształtuje cena światowa, jednak podkreślić należy, że to krok we właściwym kierunku.

Literatura

- Bessem F.J., *SODECOTON (Société de développement du coton du Cameroun)*, <http://musiques-afrique.com/geo/sdcc.html>.
- BioFach and Vivaness: Organic + Fair is Theme of the Year 2010*, http://www.organic-market.info/web/Europe/Germany/Organic_Fair/220/228/0/5844.html.
- Cameroon*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cm.html>.
- Co kto myśli*, http://www.sprawiedliwyhandel.pl/web/guest/home/-/journal_content/56/10758/17177.
- Cotton Outlook*, <http://www.cotlook.com/>.
- Czernichowski K., *Koncepcja handlu sprawiedliwego*, [w:] J. Rymarczyk, M. Niemiec (red.), *Współczesne tendencje w handlu międzynarodowym*, Oficyna Wydawnicza Arboretum, Wrocław 2007.
- Czernichowski K., *Polityka Unii Europejskiej wobec krajów rozwijających się w kontekście przystąpienia do niej Polski*, [w:] B. Fiedor, J. Rymarczyk (red.), *Ekonomia i Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze 12*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2006.
- Czernichowski K., *Procesy integracyjne w krajach Afryki Subsaharyjskiej i ich efekty społeczno-ekonomiczne*, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Wrocław 2008.
- Definicje, kryteria i standardy*, http://www.sprawiedliwyhandel.pl/web/guest/definicje/-/asset_publisher/tT3C/content/definicja-i-cele-sprawiedliwego-handlu?redirect=%2Fweb%2Fguest%2Fdefinicje.
- Encyklopedia*, t. I, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2007.
- Folefack D.P., Klassou C., Enam J., *Price adjustments to cotton crisis in Cameroun: factors and consequences of farmers' adaptations*, „Cotton Policies” 2009, nr 1
- Gardner Ph., Scott A., Rohan M.S., Shackleton A., *Geografia państw świata*, MUZA, Warszawa 1996.
- Kamerun*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo.php?id=4169065>.
- Koalicja Sprawiedliwego Handlu*, http://fairtrade.org.pl/s16_koalicja.html.
- Kuete M., Melingui A., Mounkam J., Nguoghia J., Nofiele D., *Nouvelle Géographie 3e*, EDICEF, Vanves 1993.
- Member States*, <http://www.unido.org/index.php?id=o3359>.
- „Młodzi Świata” 2008, nr 2.
- Sodecoton guarantees bumper crop*, <http://summitreports.com/cameroon/sodecoton.htm>.
- Spendel J., *Unfair Fair Trade*, http://globalizacja.org/download/Unfair_Fair_Trade.doc.
- Szmukała K. w rozmowie z Wojciechem Ziębą, *Nasz biskup nie pije Nescafé*, „My a Trzeci Świat” 1998, nr 8.

THE PARTICIPATION OF CAMEROONIAN FARMERS IN FAIR TRADE ON THE EXAMPLE OF COOPERATIVE IN GASCHIGA

Summary: The article analyses rules and assumptions of Fair Trade, a movement that aims at improving the standard of living of producers and their families in developing countries. Next a small Cameroonian cooperative and its collaboration with Fair Trade is described. Political and economic situation of the Republic of Cameroon is mentioned, as well as the market of cotton, which the state is a producer and exporter of.